

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 92 1971

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1972

bart intryck av exakthet. Detta kan belysas t. ex. genom Tarkkas sätt att mäta dagstidningarnas aktivitet i fejden. För att fastställa tidningarnas publiceringsvillighet i fråga om de olika uppropen och resolutionerna införs något som kallas aktivitetspoäng. Ett exempel: om ett förkortat upprop publicerats på tre spalter erhåller tidningen 50 poäng, om uppropet publicerats i sin helhet på en spalt erhåller den 20. Stod uppropet inom ram tilldelas tidningen 10 extrapoäng etc. Det säger sig självt att en tabell konstruerad med hjälp av så godtyckliga mätmetoder inte kan bli särskilt upplysande.

En annan besynnerlig tabell återfinns på s. 108. Den är avsedd att registrera mängden av estetiska värderingar i recensionsmaterialet, och man finner där att i den kommunistiska pressen har det förekommit 0,2 positiva uttryck per spaltmeter. Eftersom det i det här fallet rör sig om endast två recensioner på tillsammans 49 cm bör de två anmälningarna sammanlagt ha innehållit 0,1 positiva uttryck!

Tarkka har alltså sorterat tidningarna efter partipolitisk tillhörighet och är naturligtvis ute efter signifikativa skillnader mellan höger- och vänsterpressens bemötande av romanen. Här finns dock en del fallgropar som Tarkka inte tycks ha beaktat i tillräcklig grad. Ett tecken på detta är det förbluffande uttrycket »agrarpartiets estetik» (s. 109). Författaren urskuldar sig visserligen för sin terminologi, men uttrycket väcker ändå frågan om man som Tarkka kan identifiera litteraturanmälnarna i t. ex. agrara tidningar med agrarpartiets politiska program. Kan man alltså a priori överföra en tidnings partitillhörighet till recensenten? I Sverige kan man säkerligen i många fall räkna med betydande meningsskilligheter mellan kulturskribenterna och tidningarnas politiska ledning. Det är möjligt att man inte behöver göra det i Finland. Saken borde dock ha diskuterats.

En diskussion hade också varit på sin plats vad gäller »den oavhängiga pressen» och dess politiska inplacering. Den svarar för nästan hälften av recensionsmaterialet och är alltså en tung post i sammanhanget. Till denna oavhängiga press hör t. ex. Hufvudstadsbladet, som ju dock i allt väsentligt står Svenska Folkpartiet nära. (Tarkka berör problematiken i en av sina bilagor, men han gör det på ett mycket vagt sätt.)

Det är naturligtvis mycket besvärande att inte själv ha tillgång till recensionsmaterialet, men det ovanstående torde ändå ha visat att det finns anledning att ifrågasätta många av Tarkkas resultat. Detta gäller dock inte de resultat som har det självklaras karaktär, som t. ex. att högern i stor utsträckning identifie-

rar sig med de maktavande institutionerna medan vänsterns attityd är den motsatta.

I den tredje delen slutligen placeras Rintala in på en större scen, socialt, politiskt och ekonomiskt. Hans verk ses som en reflex av övergången från naturhushållning till penninghushållning eller från en gemenskapsorganisation till en målinriktad organisation. I en sådan situation blir människan främmande för sitt arbete, hon alieneras, och då kan utopier av Rintalas slag födas: drömmen om en återgång till det förindustriella samhället, till en ursprunglig och hållfast gemenskap. Man måste beklaga att Tarkka på den här punkten är såväl alltför summarisk som alltför vittfamnande; avsnittet är utan tvivel det intressantaste i hans bok.

Påpekas bör att översättningen här och var är ganska kuriös. Det finns passager i boken som är nästan helt obegripliga.

Jan Stenkvist

Charles I. Glicksberg: *The Sexual Revolution in Modern American Literature*. Martinus Nijhoff, The Hague, 1971.

Glicksbergs bok är ett brett upplagt försök att med utgångspunkt i »the roaring twenties» söka skildra vad han kallar en alltjämt fortgående sexuell revolution inom litteraturen. Kampen mot de strängt viktorianska tabuföreställningarna fördes på många fronter: naturvetenskapligt, socialt och religiöst såväl som litterärt. Ett speciellt starkt stöd fick författarna genom psykoanalysens landvinningar; det blev populärt och i viss mån legitimt att i skönlitterär form beskriva dittills ej berörda sidor av sexuella förhållanden.

Ett innehållsrikt kapitel ägnas åt Theodore Dreiser, som »led the revolt against the hypocritical moral conventions» och som accepterades som talesman för »the lost generation»; vidare detaljgranskas Sherwood Anderson, Scott Fitzgerald, Eugene O'Neill, Ernest Hemingway och William Faulkner. Avsnittet om den sistnämnde förefaller mig vara det starkaste i Glicksbergs bok. Så här sammanfattas Faulkners romanvärld:

»His novels come to grips with a human reality that is governed in large part by instinct. The appetite of the flesh again and again overrides the dictates of morality. If Faulkner is much concerned with the theme of sex, it is because Nature provides the norms to which his characters are compelled to defer. What is significantly lacking in his fictional universe is an awareness of the possibility of achieving an

harmonious and genuinely happy love relationship. In the world that he presents for our contemplation, love is a myth, an illusion, and sex is for the most part the dominant reality.»

I senare delen av sin bok går Glicksberg till rätta med nyare yttringar av sexualitet i amerikansk litteratur. Under rubriken »Sex as Salvation» granskas författare som Henry Miller, Jack Kerouac och Norman Mailer samt en rad lägre digniteter i den s. k. beat generation-skolan. Den som klarar sig bäst inför Glicksbergs stränga ögon är Miller. »He will be remembered in the annals of American literature as one of the experimental writers who initiated ... a return to primitivistic starkness of expression, as a novelist who endeavored to leave no experience of man, however sordidly sexual or illicit, unrecorded.»

För andra går det sämre. Glicksberg har föga till övers för den blandning av zenbuddism, meditation och fri kärlek han finner hos Kerouac och hans efterföljare i »the hip generation». I »The Dialectic of the Sex Mystique» skärskådas bl. a. Mary Mc Carthy, Vladimir Nabokov, William Styron, James Purdy och John Barth, vilka alla vinner Glicksbergs gillande, litterärt sett. Vad han slutligen opponerar sig mot är vad han finner mest påtagligt hos William Burroughs — »lurid homosexual fantasies of the most detailed kind, fantasies induced under the power of drugs» — och James Jones — »who celebrates the glory of *normal* copulatory activities». Sexualdriften som det allt överskuggande i livet har blivit den moderna amerikanska litteraturens dilemma. Författarna ägnar sig åt »the mechanics of sex, the technology of sex»; »the sentiment of love, the wholeness of the self, the emotional needs and spiritual aspirations, all this is ignored as irrelevant; what counts is the intensity, the completeness, and frequency of the orgasm.»

Lennart Peterson

Aage Henriksen: *Gotisk tid. Fire litterære af-handlinger*. Gyldendals forlag. Kbhvn 1971.

Da Vilhelm Andersen sammen med Valdemar Vedel grundlagde dansk litteraturforskning, skete det i tillid til, at litteraturen var et af de steder, hvor man havde adgang til erkendelse af det humane, for Vilh. Andersens vedkommende rigtignok sådan at forstå, at han ville trænge gennem de foreliggende værker ind til mennesket bag dem og derfra videre ud til de biologiske og åndelige grundenheder, slægten og åndstypen. Vekselspillet mellem disse gav tiden, det historiske. Men hvor meget dette

litteratursyn end omspændte, så byggede det dog på positivismens grund, og det vil sige, at man på forhånd havde givet det humane fra sig, gjort mennesket til emne for de objektive videnskaber. Derved blev det så som så med erkendelsen af det humane, den som beskæftigelsen med litteratur skulle formidle, for man overtog naturvidenskabens reducerede og fikserede menneskebillede og havde da intet andet at stille op med det individuelle, som det trådte frem, ordnet og tolket i digterværket, end at reducere det til omskrivninger af privatbiografiske fakta, som kunne dateres og kortlægges.

Skævheden i denne forskning blev udlignet af de forskellige litteraturvidenskabelige bestræbelser, som løb sammen i new criticism-bevægelsen. Men resultatet var, at den sidste forbindelse til det humane blev kappet over. Digtningen blev et isoleret emne for den objektive videnskab. Man søgte og fandt strukturer i værket, der gjorde det til en i sig selv hvilende genstand. Men der var tre ting, som en strukturel forskning ikke kunne udtale sig om: selve de syner og erfaringer, digteren lagde frem i værket, vejen fra digterens bevidsthed til de manges forståelse og endelig de menneskelige værdier, der stod på spil.

Her er det, at den tredje og sidst tilkomne professor i nordisk litteratur ved Københavns universitet, dr. phil. Aage Henriksen træder ind i billedet. Med udgangspunkt i sin fortrolighed med Karen Blixen og hendes digtning, i sine studier over Goethe, Baggesen og Sophus Clausen har han i de senere år indkredset en løsning på disse problemer, en genplacering af litteraturen inden for det humanes område. Det første store skridt blev taget med grundlæggelsen af tidsskriftet »Kritik« i 1967, hvor hans medredaktør var afdelingsleder Johan Fjord Jensen fra Århus. Initiativet blev dog i nogen grad svækket af, at de to udgivere kun var enige om ét, opgøret med dogmet om forskningens værdifrihed. For mens Fjord Jensen i en subtil forbindelse af videnskabelighed og engagement ønskede at dreje forskningen ind i en aldrig hvilende kritik og selvkritik, var det Aage Henriksens hensigt at anbringe digtningen, forskningen og undervisningen i fællesmenneskelige sammenhænge, i en viden om forbindelsen mellem det individuelle og det typiske om lovene for menneskelig udvikling.

Hvad der kun blev til spredte skitser i »Kritik«, er nu udfoldet i større sammenhænge i hans nyeste bog, »Gotisk tid«, der rummer fire afhandlinger, en om Grundtvigs og Baggesens mellemværende, en om Johannes-evangeliet betragtet som en novelle, en om splittelsen i Martin A. Hansens forfatterskab og en om »kom-